

Diagnostika nadaného dieťaťa a charakteristické prejavy intelektovo nadaných detí

informačný materiál pre rodičov a pedagógov detí so všeobecným či špecifickým nadaním

Špecifické podoby intelektového nadania je možné spoznať už u detí vo veku 1 až 1,5 roka, teda v období, v ktorom sa prudko rozvíjajú rečové schopnosti dieťaťa. Nadané deti bývajú už v ranom veku nadpriemerné v mnohých oblastiach, takéto deti sa často naučia skôr sedieť, chodiť, hovoriť, sú to živé, pozorné a veľmi bystro reagujúce deti.

Vychádzajúc z našej dlhoročnej odbornej praxe môžeme medzi základné indikátory, ktoré nám pomáhajú pri diagnostike intelektového nadania, zaradiť nasledujúce:

- * dieťa pomerne skoro fixuje a rozpoznáva ľudí a predmety vo svojej blízkosti,
- * veľmi skoro reaguje na svoje okolie úsmevom a snaží sa o „kontakt“,
- * potrebuje menej spánku ako ostatné deti v jeho veku,
- * prítomný je skorý nástup chôdze,
- * rýchly nástup reči a s tým spojené otázky,
- * nervozita až zlosť, ak nedostane dostatočné odpovede od dospelých,
- * výrazný vývinový náskok pred rovesníkmi v jednej alebo viacerých kognitívnych oblastiach
- * skorý nástup čítania – mnohé nadané deti sa naučia čítať samy už v predškolskom veku
- * skorý nástup matematických schopností (počítanie až do sto tisíc, násobenie a pod.)
- * vynikajúca pamäť
- * ľahké a rýchle učenie
- * široké spektrum záujmov/výber špecifických záujmov a hĺbka ich poznania
- * dieťa porovnáva, hľadá podobnosti, rozdiely medzi ľuďmi, no najmä predmetmi
- * prítomná je nezávislosť v myslení
- * tvorenie vlastných úsudkov, záverov
- * vlastná aktivita pri získavaní informácií
- * originalita a nápaditosť v myslení
- * vysoká miera kreativity
- * špecifický zmysel pre humor
- * odmietanie mechanických, automatických činností
- * vysoká miera vnímavosti na zmeny v okolí
- * vysoká schopnosť zamerania a sústredenia na oblasť záujmov
- * široká a aktívna slovná zásoba
- * vyhľadávanie spoločnosti dospelých
- * používanie cudzích a abstraktných slov
- * emocionálna a sociálna nevyrovnanosť
- * hyperaktivita
- * nedostatočne rozvinutá grafomotorika – zvlášť u chlapcov
- * nízke sebavedomie
- * zvýšená precitlivosť
- * sociálna zraniteľnosť
- * znížená sociálna adaptácia
- * neochota podriaďiť sa vonkajším autoritám – zvýšená kritickosť voči nim
- * zvýšený perfekcionizmus

- * zvýšené požiadavky na seba a svoje okolie
- * vysoká miera kritickosti voči iným, ale aj voči sebe
- * zvýšená uzavretosť, neprístupnosť až odmietavosť,
- * ťažšia prispôsobivosť sociálnemu okoliu a jeho požiadavkám.

V sociálnom a emocionálnom správaní nadaných detí môžeme badať, že tieto deti sanehcú za každú cenu stotožniť s názorom väčšiny, majú vlastný názor a sú nekonformné. Často práve spôsob a miera vlastnej nekonformnosti vedie k vytváraniu problematických vzťahov medzi dieťaťom a dospelým, resp. medzi dieťaťom a jeho rovesníkmi.

Na jednej strane vnímame tieto deti ako intelektovo zrelšie, vyspelejšie, vyhľadávajúce spoločnosť dospelých alebo vekovo starších detí, na druhej strane si uvedomujeme ich zvýšenú emočnú nevyrovnanosť, občas až labilitu, krehkosť ich psychiky, citlivejšie prežívanie situácií, či už vo vzťahu k svojim výkonom, alebo vo vzťahu k okoliu.

Zaujímavým aspektom je ich **vzťah k autoritám**. Ako sme sa už zmienili, intelektovo nadané deti **nie sú ochotné nekriticky akceptovať autoritu dospelého človeka, rodiča, učiteľa, veľmi ťažko prijímajú direktívne pravidlá, nariadenia, nelogické príkazy**. Sú voči autorite učiteľa alebo rodiča kritické, vyžadujú od neho rovnocenné zaobchádzanie a prejavy akceptácie. V prípadoch, ak nie sú intelektovo nadané deti včas a správne identifikované, a nie je im poskytnutý špeciálny prístup, na mnohých učiteľov môžu pôsobiť tieto deti ako arrogantné, nevychované a bez hraníc. Často v týchto situáciách dochádza k silným konfrontáciám medzi učiteľom a dieťaťom, ktoré môžu viesť k otvorenému neprijatiu dieťaťom učiteľom, nepriateľstvu až odmietaniu.

Dôležitým a viackrát zdôrazneným faktom v našej práci je skutočnosť, že **emocionálna a sociálna zrelosť nadaných detí nie sú na rovnakej úrovni ako výška ich intelektu**.

VÝVINOVÁ ASYNCHRÓNIA.

Nadané dieťa je také dieťa, ktorého intelektový vývin je superiórny oproti normálnemu vývinu detí toho istého veku, zatiaľ čo afektívny – emocionálny, vzťahový, sociálny a psychomotorický vývin korešponduje s normou jeho veku. Diskrepancia medzi intelektovými schopnosťami a osobnostnými kompetenciami dieťaťa v rámci jeho celkového vývinu je evidentná vo viacerých oblastiach a možno ju pozorovať v týchto hlavných oblastiach fungovania (Silvermanová, podľa Lazníbatovej, 2007):

- **Intelektovo-motorická asynchronia** – znamená nesúladi medzi rozumovým a telesným vývinom, dieťa je v jednej oblasti vysoko nadané a v druhej vykazuje priemerné až podpriemerné výkony. Z vlastnej praxe uvádzame prípad dieťaťa, ktoré už v materskej škole zráta počet topánok všetkých detí s použitím násobenia, ale pri zaväzovaní šnúrok v topánkach mu museli pomáhať vekovo mladšie deti, pretože jeho motorický vývin a zvlášť jemná motorika výrazne zaostávali za úrovňou jeho intelektových schopností a reálnych motorických možností. V prípade, že učiteľka nerozpozná, že má v škole nadané dieťa, bude vyjadrovať nespokojnosť s tým, že dieťa je nešikovné v zaväzovaní si šnúrok, že mu musia ostatné deti pomáhať, a tým nevedomky začína vytvárať a podporovať negatívny sebaobraz dieťaťa v tom, že všetky deti to dokážu, iba ono nie..

- **Intelektovo-senzomotorická asynchronia** znamená rozdiel medzi úrovňou myslenia, rýchlosťou, akou sa deti naučia čítať, a úrovňou ich písania a kreslenia, ktoré sú pomalé, neúhladné. Môžeme potvrdiť, že deti s intelektovým nadaním veľmi nerady kreslia, týka sa to

zvlášť chlapcov, ich písmo po nástupe do školy býva často neúhľadné, nečitateľné, úprava v zošitoch vyzerá byť pre nezainteresovaného človeka nesystematická a chaotická. Pri identifikácii nadania vznikajú často zaujímavé situácie, pri ktorých dieťa „kreslí“ niečo ťažko identifikovateľné, ale pri žiadosti o interpretáciu kresby je schopné vysvetliť vznik tornáda, ktoré nakreslilo.

- **Intelektovo-verbálna asynchrónia** sa prejavuje v rozdieloch medzi tým, ako rýchlo dieťa myslí, a jeho schopnosťou formulovať svoje myšlienky. Ide o nevyrovnanosť medzi obsahom myslenia, kapacitou a rýchlosťou myšlienkového produkcie nadaných detí a ich schopnosťou vyjadriť celý rozsah myšlienok. Spomínaná nevyrovnanosť býva zdrojom nedorozumení medzi deťmi a dospelými, pretože pre mnohých dospelých **môže byť obtiažné rozlíšiť deti s nízkou úrovňou myslenia od detí nadaných s uvedenou disharmóniou.**

Vo svojej poradenskej praxi sa stretávame aj so zajakávaním intelektovo nadaných detí, zvlášť chlapcov. V prípade vylúčenia organických, fyzických a psychických príčin často dospejeme k zisteniu, že ich reč je „prektná,“ hlavne z dôvodu nesúladu medzi rýchlosťou ich myslenia a ich potrebou rýchlo vysloviť a odovzdať danú myšlienku svet. Potvrdilo sa nám, že viaceré zajakavé intelektovo nadané deti si svoju zajakavosť dlho ani neuvedomujú, až keď sú na ňu upozorňované rodičmi, resp. okolím, začnú sa viac kontrolovať a sú menej spontánne v prejave.

- **Intelektovo-emocionálna asynchrónia** – mnohé intelektovo nadané deti sú výrazne emocionálne aj sociálne nezrelé, mnohé z nich sú silne naviazané na rodičov, iné sú zvýšene uzatvorené do seba, emočne krehké a zraniteľné.

- **Intelektovo-sociálna asynchrónia** sa prejavuje v tom, že aj keď má nadané dieťa potrebu komunikovať s inými deťmi, veľmi ťažko sa k nim dokáže priblížiť. Akoby nadané deti nemali dostatok sociálnych kompetencií na zvládanie týchto procesov, aj preto častejšie vyhľadávajú vekovo staršie deti alebo spoločnosť dospelých. Pravdepodobne tam cítia väčšiu mieru prijatia, aj vďaka tomu, že dokážu „niečo“ zaujímavé ponúknuť (využijú svoje vedomosti) a zároveň cítia, že od nich bude požadovaný menší vklad vlastných sociálnych interakcií, v ktorých sa necítia byť až tak silnými.

- Ďalším pomerne rozšíreným špecifickým prejavom týchto detí je **hyperaktivita**, niekedy vo forme výbušnosti a impulzivity. V prípade, že nenájdu vhodné spôsoby a metódy na zvládanie týchto prejavov, nezriedka sa stane, že prerastajú do agresívnej formy správania. V období predškolského veku sa vyskytuje tvrdohlavosť a neústupčivosť.

Identifikácia intelektovo nadaných detí alebo ako zistíme, že Vaše dieťa je nadané:

Podľa § 2 ods. 1 vyhlášky MŠ SR . 307/2008 Z. z. O výchove a vzdelávaní žiakov s intelektovým nadaním, intelektové nadanie diagnostikuje centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (CPPPaP). Všeobecne intelektovo nadaný žiak môže byť vzdelávaný v škole alebo v triede pre žiakov so všeobecným intelektovým nadaním, alebo **formou individuálnej integrácie v bežnej škole** (§ 3 ods.2 vyhlášky).

Všeobecné intelektové nadanie detí predškolského veku identifikuje psychológ centrapedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie. Podľa § 2 ods.1 vyhlášky môže centrum akceptovať aj výsledky diagnostických vyšetrení iným odborne kompetentným psychológom. Okrem výsledkov psychologických vyšetrení sa využívajú aj údaje pozorovania dieťaťa, jeho ranej anamnézy, podľa možnosti aj údaje z pedagogickej a špeciálnopedagogickej diagnostiky dieťaťa.

Psychológ z konkrétneho **centra pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie** získava prvé poznatky od rodičov dieťaťa, učiteliek z materskej školy, resp. pedagógov zo školy, ktorú dieťa navštevuje. Nominované deti sa následne podrobujú psychologickému testovaniu intelektových schopností. V prípade nejednoznačných výkonov a výsledkov môže byť testovanie aj viacnásobné a môžu byť použité iné psychologické testy, ktoré merali všeobecné intelektové schopnosti a predpoklady dieťaťa.

Metodické pokyny na zaradovanie detí do špeciálnych výchovno-vzdelávacích programov pre intelektovo nadaných žiakov stanovujú, že pri identifikácii má psychológ zohľadňovať nasledujúce indikátory:

- údaje o doterajšom psychickom vývine dieťaťa získané od rodičov alebo osôb, s ktorými dieťa vyrastalo
- údaje o prejavoch dieťaťa v materskej škole získané od pedagógov MŠ
- údaje o prospechu a správaní dieťaťa v škole, ak ide o žiaka
- údaje o pozornosti, vôľových vlastnostiach, motivácii získané pozorovaním dieťaťa v priebehu psychologického vyšetrenia
- údaje o úrovni reprodukčných intelektových schopností získané dvoma nezávislými testami
- údaje o tvorivosti, jej úrovni, štruktúre
- údaje o sociálnom začlenení dieťaťa a jeho sociabilite

Za všeobecne intelektovo nadané dieťa (žiaka), ktoré má z toho vyplývajúce špeciálne edukačné potreby, označujeme dieťa, ktoré spĺňa nasledujúce kritériá:

A. Celková úroveň jeho intelektových schopností (po zvážení výsledkov vo všetkých použitých testoch) sa nachádza v pásme horných 2 % populačného ročníka (**IQ nad 130**), za predpokladu, že úroveň tvorivosti sa pohybuje aspoň v pásme priemeru.

B. Úroveň tvorivosti spadá do pásma horných 2 % populačného ročníka, za predpokladu, že reprodukčné intelektové schopnosti dosahujú aspoň úroveň horných 10 % populačného ročníka (IQ nad 120).

C. Pri posudzovaní intelektového nadania dieťaťa predškolského veku sa súčasne vyžaduje, aby jeho mentálny vek podľa testu neverbálnej inteligencie bol v deň nástupu do prvého ročníka základnej školy najmenej 7 rokov a 10 mesiacov.

D. V školskom veku je možné za intelektovo nadaného označiť aj žiaka, ktorý podáva výnimočné učebné výsledky, pričom úroveň jeho reprodukčných intelektových schopností spadá do pásma horných 10 % populačného ročníka a úroveň tvorivosti aspoň do pásma priemeru.

Zaradenie dieťaťa, žiaka do programu vzdelávania intelektovo nadaných detí samozrejme vždy závisí od posúdenia všetkých dostupných informácií odborníkom psychológom, ktorý rozhoduje o zaradení a následne ďalšom vzdelávaní intelektovo nadaného dieťaťa. Získané poznatky, vedomosti a výsledky psychologických vyšetrení psychológ vyhodnotí a následne odporučí, resp. neodporučí zaradiť dieťa do výchovno-vzdelávacieho programu pre všeobecne intelektovo nadaných žiakov.